

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Розвиток лексико-граматичної сторони мовлення у дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення II рівня засобами казкотерапії

Виконала студентка групи СОМ-2(1)
спеціальності 016 Спеціальна освіта

Супрунова Аліна Миколаївна

Керівник: Жадленко І. О.

Рецензент: Шевченко Ю. М.

Нормоконтроль _____ Ю. В. Клочкова

Запоріжжя

2020 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 81 с., 11 табл., 3 рис., 34 джерел, 2 додатка.

Об'єкт дослідження: лексико-граматична сторона мовлення у дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення II рівня.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати значення казкотерапії для розвитку лексико-граматичної сторони мовлення; провести обстеження лексико-граматичної сторони мовлення дітей; провести корекційну роботу з розвитку лексико-граматичної сторони мовлення засобами казкотерапії та простежити динаміку розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення II рівня засобами казкотерапії.

Методи дослідження: теоретичні, емпіричні, статистичні.

Лексико-граматична сторона мовлення відіграє важливу роль в становленні правильного зв'язного мовлення, а в подальшому, і оволодінні писемного мовлення. Тільки оформлена лексично, морфологічно і синтаксично фраза може бути зрозуміла співрозмовнику і може служити засобом спілкування. Формування лексико-граматичної сторони мовлення відбувається поступово. У дітей із загальним недорозвитком мовлення цей процес викликає значні труднощі та вимагає спеціальної логопедичної роботи.

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНА СТОРОНА МОВЛЕННЯ, ЗАГАЛЬНИЙ НЕДОРОЗВИТОК МОВЛЕННЯ, СЕРЕДНІЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК, КАЗКОТЕРАПІЯ, СЛОВНИК, СЛОВОЗМІНА, СЛОВОТВОРЕННЯ, ІГРОВІ ВПРАВИ

ВСТУП

Актуальність дослідження. Мовленнєва діяльність у дошкільному віці є підґрунтям формування інтелектуального потенціалу, підвищення пізнавальної активності, якісного розширення світогляду, стимулювання та збагачення комунікативних навичок. Проблема розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення займає одне з основних напрямків у сучасній спеціальній педагогіці.

Одним з ефективних засобів формування лексико-граматичної сторони мовлення дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення II рівня є казкотерапія. Казкотерапія – метод, який використовує казкову форму для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості, вдосконалення взаємодії з навколишнім світом (Т. Грабенко, Д. Фролов).

Доцільність використання казкових творів в корекційно-виховній роботі з дітьми з порушеннями мовлення підкреслювали багато авторів: Н. Нищева, М. Поваляєва, Г. Чеботанян, А. Гуськова, Л. Шаманська, Л. Козина, Н. Погосова, Т. Зінкевич-Євстигнєєва та ін. Численні дослідження цих авторів доводять, що метод роботи з казкою займає одне з центральних місць в корекційній роботі з дітьми дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення, оскільки ніякий інший вид діяльності не може забезпечити такого комплексного впливу на мовленнєву сферу дитини.

Казка застосовується в різних областях роботи з дошкільнятами, які мають мовленнєві порушення, в тому числі і в роботі над лексико-граматичною стороною мовлення. Можливості казки, настільки великі, що дозволяють використовувати метод для розвитку мовлення дітям різного віку з різним рівнем мовленнєвого та інтелектуального розвитку.

Формування умінь і навичок лексико-граматичної сторони мовлення у дітей з загальним недорозвитком мовлення – це одна з найважливіших

завдань педагогів. У дітей з загальним недорозвитком мовлення лексико-граматична сторона мовлення при спонтанному її розвитку не досягає того рівня, який необхідний для повноцінного навчання в школі. Цьому потрібно навчати спеціально.

Проблема формування та розвитку мовленнєвої діяльності дітей є достатньо дослідженою у різних галузях наукового пізнання. Зокрема, своєрідність перебігу мовленнєвої діяльності дітей досліджувала ціла плеяда вчених (Т. Візель, Г. Волкова, В. Воробйова, Ж. Глозман, Б. Гріншпун, І. Гудим, Г. Жаренкова, Н. Жукова, Е. Данілавічюте, В. Засенко, В. Ковшиков, А. Колупаєва, С. Конопляста, Р. Левіна, З. Ленів, А. Маркова, І. Мартиненко, Н. Мікляєва, І. Омельченко, Н. Пахомова, О. Проскурняк, Ю. Рібцун, В. Селіверстов, Є. Соботович, І. Омельченко, І. Сухіна, В. Тарасун, В. Тищенко, Л. Трофименко, Н. Уфімцева, Т. Ушакова, Г. Чиркіна, В. Шевченко, М. Шеремет та ін.)

Дослідження науковців Р. Лалаєвої, Н. Серебрякової, Є. Соботович, С. Цейтлін, О. Шахнарович вказують, що у дітей із загальним недорозвитком мовлення формування лексико-граматичної сторони відбувається з великими труднощами, що зумовлюють уповільнений темп засвоєння граматичних форм, морфологічної та синтаксичної систем мовлення й спотворення загальної картини мовленнєвого розвитку. Своєрідність розвитку лексичної та граматичної сторони мовлення при загальному недорозвитку мовлення також описана в дослідженнях Р. Левіної, В. Орфінської, Н. Траугот та ін.

Об'єкт дослідження: лексико-граматична сторона мовлення у дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення II рівня.

Предмет дослідження: розвиток лексико-граматичної сторони мовлення у дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення II рівня засобами казкотерапії.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати значення казкотерапії для розвитку лексико-граматичної сторони мовлення; провести обстеження лексико-граматичної сторони мовлення дітей; провести корекційну роботу з

розвитку лексико-граматичної сторони мовлення засобами казкотерапії та простежити динаміку розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення II рівня засобами казкотерапії.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати загальну та спеціальну психолого-педагогічну літературу з розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення II рівня.

2. Розкрити значення казкотерапії для розвитку лексико-граматичної сторони мовлення дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення II рівня.

3. Провести діагностику лексико-граматичної сторони мовлення у дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення II рівня та проаналізувати результати.

4. Провести корекційну роботу з розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення II рівня засобами казкотерапії та обробити результати.

Методи дослідження: для вирішення поставлених завдань використано комплекс методів: теоретичні – первинні методи (визначення теоретичних позицій дослідження та його ключових понять шляхом вивчення психолого-педагогічної літератури) для наукового аналізу, синтезу, порівняння, інтерпретації, систематизації даних наукових джерел із досліджуваної тематики, окреслення концептуальних засад побудови методик діагностичної роботи; логіко-аналітичні (дедуктивні та індуктивні) – з метою верифікації наукових припущень і прогнозованих висновків; емпіричні – вторинні інтерпретаційні методи (бібліографічні методи у вигляді збору анамнестичних даних та аналізу даних психолого-педагогічної документації, якісно-кількісний аналіз обробки даних, їхнє обговорення) для виявлення рівня сформованості лексико-граматичної сторони мовлення; статистичні – з

метою математичної обробки експериментальних даних та їх аналіз, задля визначення ефективності корекційної роботи. Використані методи взаємодоповнювали один одного і забезпечували можливість комплексного дослідження.

Методологічним підґрунтям дослідження є:

– вчення про різні види мовленнєвої діяльності, їх психофізіологічну структуру, загальнофункціональні та специфічні мовленнєві механізми (Т. Ахутіна, М. Вятютнев, Дж. Грін, М. Жинкін, І. Зимня, О. Леонтєв, О. Лурія, Д. Слобін, Є. Соботович, Л. Чистович);

– уявлення про розвиток мовлення в дитячому віці (зокрема, про механізми формування звуковимовного компонента в нормальному онтогенезі) (Л. Виготський, М. Жинкін, О. Лурія, Л. Парамонова, М. Хватцев);

– вчення про методи комплексної діагностики і корекції порушень мовленнєвого розвитку у дітей (Л. Волкова, К. Карлепп, Р. Лалаєва, В. Лубовський, О. Лурія, О. Мастюкова, О. Орфінська, Є. Соботович, Н. Трауготт та ін.);

– діяльнісний підхід у системних наукових дослідженнях (В. Давидов, В. Зінченко, О. Конопкін, О. Леонтєв, С. Рубінштейн, В. Шадріков, Г. Щедровицький та ін.).

Дослідження проводилось на базі Комунальної установи «Запорізький обласний спеціалізований будинок дитини «Сонечко» Запорізької обласної ради з дітьми середнього дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення II рівня.

Структура та обсяг магістерської роботи. Магістерська робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 81 сторінка, із них – 41 сторінка основного тексту.

ВИСНОВКИ

Проблема розвитку лексико-граматичної сторони мовлення актуальна і значуща в даний час, так як від її розвитку залежить повнота пізнання навколишнього світу, становлення свідомості, успішність навчання в школі і розвиток особистості в цілому. Особливо актуальною стає ця проблема по відношенню до дітей із загальним недорозвитком мовлення.

До числа найважливіших завдань логопедичної роботи з дітьми середнього дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення II рівня, відноситься розширення і збагачення словникового запасу; розвиток розуміння зверненого мовлення, тобто розуміння зміни форм слова і їх зв'язків у реченні; формування складової структури слова; практичне засвоєння простих граматичних категорій: словозміна, словотвір, вживання прийменників і т.д. Це необхідно як для найбільш повного подолання мовленнєвих порушень, так і для подальшого засвоєння програмного матеріалу в школі.

Аналіз літературних даних та результати отримані при проведенні обстеження, дозволили виявити специфічні особливості розвитку лексико-граматичної сторони мовлення дітей із загальним недорозвитком мовлення II рівня. Вони показали, що мовлення дітей характеризується зачатками загальноновживаного мовлення, діти використовують в спілкуванні прості за конструкцією або спотворені фрази, володіють повсякденним словниковим запасом (переважно пасивним).

Основним проявом порушення лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення II рівня є запізнювання формування всіх етапів мовленнєвої діяльності. У зв'язку з цим у дітей порушено узгодження прикметників з іменниками в роді, числі, відмінку; неправильне узгодження числівників з іменниками; помилки у використанні прийменників – пропуски, заміни, помилки у вживанні відмінкових форм

множини. Діти не розуміють причинно-наслідкових зв'язків, просторових і часових відносин, їх мовлення маловиразне. Речення, що вживаються ними, найчастіше прості, без наявності складних синтаксичних залежностей, що вказують на місце, час або причину. Структура самих речень порушена відсутністю зв'язку між словами і узгодженням в роді, числі, відмінку.

У дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення II рівня, мовлення аграматичне і недостатньо фонетично оформлене. Найбільш виразним показником є відставання експресивного мовлення при відносно благополучному, на перший погляд, розумінні зверненого мовлення. Мовлення цих дітей малозрозуміле. Спостерігається недостатня мовленнєва активність, яка з віком, без спеціального навчання, різко падає. Діти досить критичні до свого дефекту.

Труднощі розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей середнього дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення пов'язані з перерахованими вище особливостями формування мовленнєвих процесів, що проявляється в порушеннях морфологічної структури слова та синтаксичної структури речення.

Результати констатувального та контрольного експерименту дозволили нам зробити висновки про ефективність проведення корекційної роботи використовуючи засоби казкотерапії. Завдяки системним заняттям у дітей спостерігалася позитивна динаміка в розвитку всіх психічних процесів, в тому числі й мовленні. Проміжні результати позитивні. Продовження корекційної роботи дозволить успішно вирішити завдання з формування лексико-граматичної сторони мовлення.

В результаті використання казкотерапії у дітей удосконалюється мовленнєва діяльність, активізується і збагачується словниковий запас, вдосконалюється зв'язне мовлення. В процесі спілкування за сюжетом казки розвиваються увага, спостережливість, пам'ять, увага, мислення, формується соціальна компетентність. Ігри та вправи за казковим сюжетом стимулюють

дошкільників до більш докладних висловлювань, допомагають значно поліпшити його мовлення.

Таким чином, казкотерапію можна вважати одним з найефективніших способів впливу на розвиток мовлення дітей середнього дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення, в якому найбільш повно і яскраво проявляється принцип навчання: вчити граючи. Казка сприяє активізації різних сторін розумових процесів, підвищуючи мовленнєву активність у процесі придбання вмінь впізнання казки, запам'ятовування її сюжету та її героїв.

Корекційна робота з розвитку лексико-граматичної сторони мовлення засобами казкотерапії у дітей середнього дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення II рівня, повинна здійснюватися шляхом активного їх навчання і виховання за допомогою ретельно підбраного мовленнєвого матеріалу, багаторазового повторення і суворого дозування, як за часом, так і за складністю.